

Diana Vernooij in gesprek met Varamitra, hoofd boeddhistische geestelijke verzorging voor gedetineerden bij het ministerie van Veiligheid & Justitie.

foto: jaxpix, Jacqueline Louter fotografie

de bron
achtzaam op pad

Rust is ons werkkapitaal

‘Het boeddhisme moet de wereld in. Ik ga in tegen het stereotype beeld van de naar binnen gekeerde, navelstarende boeddhist, die zich afsluit van de buitenwereld. Ik wil werken aan de incorporatie van het boeddhisme in Nederland, en dat doe ik samen met de overheid.’

tekst: Diana Vernooij

‘In 1999 leende een levenslang gestrafte een boeddhistisch boek uit de bibliotheek. Het sprak hem zozeer aan dat hij te kennen gaf met een boeddhist te willen spreken. De gevangenisdirecteur vond dat hij maar met de dominee in gesprek moest. Hij ging in beklag en werd in het gelijk gesteld: hij had recht op geestelijke verzorging naar zijn eigen voorkeur. Dat “naar eigen voorkeur” is van belang. Niet of de gedetineerde is ingeschreven bij een kerkgenootschap bleek bepalend, maar zijn voorkeur. Hier is de institutionalisering van de boeddhistische geestelijke verzorging begonnen. Her en der was al wat gerealiseerd aan boeddhistische geestelijke verzorging; er waren particuliere initiatieven, boeddhisten die op persoonlijke titel en ieder op hun eigen manier gevangenen bezochten en meditatiecursussen gaven. En net zoals

dat gaat: is er één, dan komen er meer. Eerst kwamen ze als vrijwilligers, die vervolgens een freelancecontract kregen. En toen er meer geestelijk verzorgers nodig waren, nam de organisatie in omvang toe.

In januari 2009 ben ik begonnen als leidinggevende. Wat mij drijft vind ik terug in de Metta Sutta, die prachtige tekst: “Een onbegrensde geest ontplooiën voor alle levende wezens.” Er is een groep mensen die in het afvalputje van de samenleving zit. En gevangenen zijn daarin weer een categorie apart. Zij zitten in de hoek waar de klappen vallen. Ze worden buiten de samenleving gezet. De kunst is menselijkheid te blijven zien, ook bij hen die niet sporen. Met deze mensen moet je kunnen samenleven. Daar doe ik het voor. De eerste twee jaar heb ik alleen maar

“onder de grond” gezeten om alles rond te krijgen, mensen in dienst te kunnen nemen, te kunnen trainen, enzovoort. En dit alles terwijl we geen kant-en-klare blauwdruk hadden van wat boeddhistische geestelijke verzorging inhoudt. Die is er gewoon niet. We worden niet gestuurd vanuit beschreven doelen en resultaten, missie, visie, enz. We werken met geestelijk verzorgers die een eigen praktijk hebben en ingebed zijn in het boeddhisme én in de overheid. Met hun kennis en ervaring ontwikkelen we het vak verder en kijken we wat ze in de maatschappij kunnen betekenen.

Met hun vingers aan de dakgoot

In januari 2011 zijn we met zes geestelijk verzorgers gestart. De situatie van de mensen die al bezig waren, veranderde: ze kregen ineens iemand boven zich, een baas of >

‘Geestelijk verzorgers zijn geen leraren. Jouw opdracht is de vraag van de gedetineerde en niet je eigen boekje met levenswijsheden’

leidinggevende. Daarnaast kregen we tachtig sollicitanten te verwerken. We hebben niet op basis van traditie geselecteerd, maar op basis van kwaliteitsnormen, rekening houdend met de achtergrond. Wat we van hen vroegen, is worteling in een traditie, serieuze beoefening en een vooropleiding. Het is geen afspiegeling geworden van het boeddhisme in Nederland, dat kan ook niet. Het is niet mogelijk iedereen zijn eigen lama, bhikkhu of roshi te geven. Daar is de organisatie veel te klein voor. De overheid wil dat we traditie-overstijgend werken. Iedere geestelijk verzorger heeft een eigen regio en moet iedereen kunnen bedienen. Daarom moet iedere geestelijk verzorger met de andere tradities kennismaken.

Van de gedetineerden die wij bedienen is de grootste groep geïnteresseerd in het boeddhisme. Het is maar een heel kleine groep die van huis uit boeddhist is, en dan nog komen die vooral uit de detentiecentra waar asielzoekers verblijven. Als het nodig is, kan de geestelijk verzorger voor deze laatste groep bijna altijd een speciaal verzoek inwilligen en vinden we altijd wel ergens boekjes of muziek, of iemand om mee te praten. Vaak is het bij elkaar zitten, het offeren door wierook te branden en het

reciteren al heel belangrijk voor hen. Ook leren we ze mediteren, vaak is dat een hele nieuwe ervaring.

Boeddhisme uitvinden

In de gevangenis moet het boeddhisme opnieuw worden uitgevonden. Het heeft geen zin een traditie over te dragen. Er is geen vrije keuze voor gedetineerden, dit is de boeddhist waar hij het mee moet doen. Daarnaast heb je als geestelijk verzorger een tijdelijke relatie die op elk moment kan worden verbroken, omdat de gedetineerde vrijkomt of wordt overgeplaatst. Een geestelijk verzorger in de gevangenis mag na de detentie maar heel kort contact houden met de (ex-)gedetineerde. Geestelijk verzorgers zijn geen leraren. Hun opdracht is de vraag van de gedetineerde, en niet hun eigen boekje met levenswijsheden. Het boeddhisme kent al niet zo'n bekeringsdrift en wat we vooral doen is: aanwezig zijn. De geestelijk verzorgers zijn allemaal ervaren beoefenaars, dat merk je ook als je met ze praat. Ook gedetineerden zeggen: jullie zijn het, jullie leven het. Gedetineerden hebben ontdekt dat de beoefening van meditatie hen helpt om de gevangentijd door te komen. Door hun impulsiviteit en/of gebrek aan moreel besef

werken zij zich iedere keer weer in de nesten. Het trainen van hun geest maakt dat zij vat krijgen op deze problemen. We hebben nog geen sleutelbegrippen gevonden waarmee we invulling kunnen geven aan een boeddhistische geestelijke verzorging. Dat hoeft nog niet en we hebben er ook geen behoefte aan dit vast te leggen. Er is geen centraal leergezag in het boeddhisme. Dat feit moet je ook zien te integreren in wat de opzet van de geestelijke verzorging wordt. Ik stuur de geestelijk verzorgers alléén op hoofdlijnen aan – ze hebben allemaal een eigen leraar. Ik respecteer de geestelijke traditie waaruit zij komen. Vorig jaar heb ik retraites georganiseerd met de leraren van de geestelijk verzorgers. Ook voor die leraren is het wettelijk. Hun traditie en gemeenschap krijgen ineens een plek in de geestelijke verzorging en de incorporatie daarvan in de regelgeving van Nederland.

In principe bemoeit de overheid zich niet met de inhoud van de geestelijke verzorging. Dat is de scheiding van kerk en staat. Maar praktisch gezien zijn we onderdeel van het systeem. We krijgen geen uitdrukkelijke opdracht aan herstel te werken. Wij zeggen: alles wat goed doet, doen we. We hebben er vertrouwen in dat verstillig

‘Linksom of rechtsom, als wij ons niet met de samenleving bemoeien, bemoeit de samenleving zich met ons’

werkt. We vertrouwen erop dat het een eerste stap is naar een zeker herstel. Ga maar zitten bij die gedetineerde die letterlijk zijn hele familie om zeep geholpen heeft. Of die beroepsrisico die het alleen maar als een bedrijfsrisico ziet dat hij weer in de bajes zit – en die voorname-lijk denkt aan het geld dat hij op de bank heeft staan. En bij die pedofiel die telkens in herhaling vervalt: ga daar maar bij zitten. Kijk wat je ermee kunt. Dat vraagt wat, het altruïstische aspect van het boeddhisme in praktijk brengen is dan de oefening voor de geestelijk verzorger. Contact maken met die fundamentele goedheid die ergens in die persoon met die ontsporing verstopt zit. Kijk maar of je erbij kunt komen, geef hem de ruimte. Als jij er als geestelijk verzorger contact mee hebt, dan betekent dat iets voor die persoon.

We moeten als geestelijk verzorgers niet de suggestie wekken dat we geluk verkopen, dat we het antwoord hebben en recidive kunnen verminderen. We hebben geen hoogdravende ambitieuze doelstellingen. We hebben beperkte middelen met een beperkte hoeveelheid mensen. We gaan het boeddhisme niet aan de man brengen. We hebben al meer verzoeken om gesprekken dan we kunnen realiseren. Onze vraag

is hoe we iets kunnen toevoegen aan geestelijke verzorging wat behulpzaam is voor degenen die vastzitten.

Het achtvoudige pad: we zijn het, we stralen het uit. Het achtvoudige pad is een wezenlijk deel van ons bestaan, hier vanuit leven we. We zien waar we zitten en we spreken elkaar erop aan. Alle zeven zijn we gepassioneerd, dat is goed, maar ook gevaarlijk. Als je zo gepassioneerd met je werk bezig bent, ontstaat de neiging om de regels aan je laars te lappen. Sommige dingen kunnen gewoon niet. We moeten een streep kunnen trekken, nee kunnen zeggen. *Dat noemen we penitentiare scherpte.*

De overheid als hoeder van de samenleving

Toen de belangstelling voor het boeddhisme in Nederland groeide, kreeg het steeds meer wortels in de samenleving. Boeddhisme is een onderdeel van de samenleving geworden. Je ziet het terug in de gezondheidszorg, de psychologie, de reclame, de managementliteratuur, in de kijk op het leven of hoe mensen met elkaar omgaan. Dit proces voltrekt zich bijna organisch. Zonder dat het boeddhisme zich als instituut presenteert, zie je dat het zich

als een olievlek verspreidt in de samenleving. Dit geldt ook voor de wetenschap en het onderwijs. *De overheid biedt ons de mogelijkheid te participeren in het maatschappelijk middenveld.*

We moeten wennen aan het feit dat het boeddhisme groeit in Nederland, dat het erbij hoort. Velen van ons zijn van de generatie die zich heeft verzet tegen de gevestigde orde, die uit kerkgenootschappen zijn gestapt, enz. Maar we creëren nu gewoon een nieuwe ordening. Zo gaat dat. ✨

→ Meer informatie over hoe de BUN en Varamitra hebben gewerkt aan de institutionalisering van de boeddhistische geestelijke verzorging binnen de overheidsstructuren, kunt u lezen op: www.boedddhamagazine.nl

→ Diana Vernooij schrijft voor diverse bladen o.a. over de incorporatie van het boeddhisme in het dagelijkse leven en in de maatschappij. Zij werkt als manager in de Maatschappelijk Opvang waarbij zij zich gesteund voelt door het beoefenen van vipassanameditatie en het voorgangerschap in de oecumenische basisgemeente De Duif in Amsterdam.